

Zelfbewuster Onderwijs

Windesheim Onderwijslezing 2010

Zwolle 14 april 2010

Fons van Wieringen

Drie onderwerpen wil ik graag met u doornemen:

- in de eerste plaats iets over de groei in deelname aan hoger onderwijs, halen we de beoogde 50% en zegt dat iets over de verhouding tussen hoog- en laagopgeleiden?
- in de tweede plaats de inhoud van het onderwijs, wat is belangrijk naast de basis?
- en tenslotte een opmerking over een sterker zelfbewustzijn van het onderwijs, hoeveel burger is een leraar?

Meer hoger opgeleiden

Naar de 50% in het hoger onderwijs

Landelijk is een norm ontstaan om van een leeftijdsgroep 50% in het hoger onderwijs te zien en deze ook na zo'n 5 jaren het hoger onderwijs gediplomeerd te zien verlaten.

Wat betreft het hoger onderwijs heeft Nederland het hoogste percentage gediplomeerden in de langere opleidingen (van de bevolking tussen 25 en 34 jaar). We hebben nu een entreeniveau dat ligt rond de 47% van de leeftijdsgroep, dat is dus een heel eind in de goede richting. Maar de diplomering blijft achter, die ligt rond de 35%, we verliezen dus een route 15 % van de leeftijdsgroep. Het rendement vraagt dus veel meer aandacht.

De deelname uit de groep niet-westerse allochtone Nederlandse studenten is in ruim tien jaar meer dan verdubbeld. Ook voor allochtone Nederlandse studenten schieten we qua deelname, we gaan naar de 15% en dat is ook het aandeel in de leeftijdsgroep, maar het rendement kan ook hier beter. Is het rendement voor autochtone Nederlandse studenten rond de 60% voor allochtone Nederlandse studenten ligt dat bij de 45% met de aantekening dat het rendement voor meisjes daar al hoger ligt dan voor jongens van autochtone Nederlandse huize.

Integratie in de opleiding en in het sociale gebouw van de opleiding

Wat helpt een goed rendement? Integratie in de opleiding en in het sociale gebouw van de opleiding helpen beide. In de literatuur wordt studie-uitval vaak verklaard met behulp van de begrippen academische en sociale integratie. Integratie in de opleiding wil zeggen dat een student kan participeren in de opleidingsomgeving; dit houdt in het leveren van goede studieprestaties en het aangaan van interacties met medestudenten, docenten en staf met betrekking

tot de leerstof (bijvoorbeeld vragen stellen tijdens een werkgroep of college). Integratie in het sociale gebouw van de opleiding betreft contacten met medestudenten en deelname aan het studentenleven en aan extra-curriculaire activiteiten. Integratie in de opleiding en in het sociale gebouw van de opleiding hebben sterk betrekking op de verbondenheid van de student met de opleiding en de instelling en zijn of haar medestudenten. Uit internationale onderzoeken blijkt dat onvoldoende binding van de student met de instelling een belangrijke reden voor studie-uitval is.

Volwassenenonderwijs

Deelname aan het hoger onderwijs gaat niet alleen over jongerenonderwijs maar ook over volwassenenonderwijs. Volwassenenonderwijs is in Nederland geen populaire bezigheid. Toch is het belangrijk in ieder geval voor

- Reparatie: wie geen opleiding heeft gevolgd op jonge leeftijd, moet dat later kunnen inhalen.
- Wisseling in loopbaan: wie er pas op latere leeftijd achter komt dat hij iets anders wil doen of talenten ontdekt, moet een opleiding kunnen volgen om een switch te maken.
- Bij de tijd blijven en vooruitkomen in de samenleving: volwassenen moeten hun kennis en competenties actueel kunnen houden om zo hun arbeidsmarktpositie op peil te houden en te werken aan verbetering van hun positie.

- Sociaal-culturele en persoonlijke functie: mensen leren niet alleen voor hun arbeidsloopbaan, maar ook om zich in algemene zin te blijven ontwikkelen.

Hogescholen bieden wel cursussen en volledige opleidingen op de niveaus 6 en 7 van het Europees kwalificatiekader maar hun deeltijdaanbod is in veel vakgebieden beperkt. Deeltijdstudies zijn er bij de universiteiten weinig, en de kwaliteit ervan is niet heel goed. Het gaat doorgaans om 'aanschuifonderwijs': volwassenen lopen mee met colleges voor de dagstudenten.

Gevoel van urgentie ontbreekt, een leven lang leren is voor velen geen issue

Veel volwassenen nemen soms deel aan een cursus, maar velen denken nauwelijks na over de noodzaak of wenselijkheid om op een meer planmatige manier bezig te zijn met hun ontwikkeling. De cultuurverandering die de afgelopen tijd is ingezet, moet daarom zeker worden voortgezet om de functies van een leven lang leren ook voor deze groepen te duidelijk te maken. De overheid alleen kan dit niet bewerkstelligen, maar speelt hierbij wel een belangrijke rol en moet daarom de boodschap blijven uitdragen: een goede initiële opleiding alleen is vaak niet voldoende, een leven lang

leren – of het nu via 'learning on the job' is of via opleidingen of trainingen – is een realiteit van deze tijd. Voor iedereen zal zijn persoonlijke ontwikkeling een punt van doorlopende aandacht moeten zijn en bedrijven zullen beleid moeten hebben, dat dit ondersteunt.

De Onderwijsraad heeft voorgesteld voor een beperkt aantal instellingen (hogescholen en universiteiten), eventueel tijdelijk, extra te bekostigen als zij zich willen specialiseren in volwassenenonderwijs, en vooral in deeltijdonderwijs.

Meer deelname, meer differentiatie

Een hogeronderwijssysteem dat 50% van een bepaalde generatie jongeren op een hoog opleidingsniveau moet brengen, zal gedifferentieerd zijn. In dit opzicht horen het debat over de 50%-deelname en het debat over differentiatie in het ho bij elkaar. Het debat over selectie voor of achter de poort moet in deze context worden gezien: het gaat er-

om, voor elke deelnemer aan het ho een plek te vinden.

Een ho dat vroeg of laat een halve generatie herbergt vraagt een gedifferentieerd ho en bijgevolg kan het debat beter gaan over de vraag, welke differentiatie vereist is om de helft ook daadwerkelijk te herbergen

Zorg voor meer verscheidenheid binnen opleidingen en de organisatie ervan door aan te sluiten bij verschillen tussen studenten door meer variatie in het aanbod in duur, intensiteit, breedte/selectiviteit, voltijd/deeltijd, didactiek, werkvormen, plaats en organisatievormen. Het gaat er vooral om een zodanige variatie te realiseren (een optimale mix van onderwijsvormen), dat groepen en categorieën studenten met verschillende leerstijlen, niveaus, ambitie en achtergronden zo veel mogelijk een bij hen passend aanbod kunnen vinden. Bijvoorbeeld werkenden hebben in het algemeen het meeste baat bij deeltijd- en duale trajecten; de meeste doorstromers uit vooropleidingen zullen eerder voltijdopleidingen kiezen, maar een deel van hen (bijvoorbeeld nieuwe doelgroepen met andere (leer)achtergronden en -voorkeuren) vaart mogelijk ook wel bij duale varianten.

Zorg voor meer verscheidenheid tussen opleidingen door verdere niveaudifferentiatie binnen het ho, vooral via korte programma's en honoursprogramma's. Meer verscheidenheid tussen opleidingen kan op verschillende manieren gestalte krijgen. Niveaudifferentiatie kan een goede mogelijkheid zijn om het streven naar meer hoger opgeleiden te ondersteunen. Een dergelijke differentiatie aan de bovenkant van het ho draagt ook bij aan de handhaving van het gemiddelde niveau van hoger opgeleiden.

De afgelopen tien jaar zijn speciale programma's ontwikkeld om begaafde studenten uit te dagen en aan te moedigen om hun talenten te ontwikkelen. Het gaat hier om zogenoemde honoursprogramma's, ook wel aangeduid als 'plusprogramma', 'excellent tracé' of 'X-track'. Studenten worden geselecteerd op basis van onder meer cijfergemiddelde en motivatie. Kleinschalige onderwijsvormen en actieve participatie van studenten zijn kenmerkend voor het aanbod. De deelnemers zijn doorgaans erg positief over het programma.

Betekent 50% deelname een groeiende kloof tussen hoog- en laagopgeleid?

In de afgelopen decennia zijn steeds meer mensen uit lager opgeleide milieus een hogere opleiding gaan volgen. Door deze grote opwaartse mobiliteit werd het ongeschoolde milieu niet alleen steeds kleiner, de samenstelling van de resterende groep lageropgeleiden werd eenzijdiger. Deze groep is steeds meer aangewezen op banen op de lagere functieniveaus, en met een toenemende kans op werkloosheid. Een lage opleiding valt hierdoor steeds meer samen met andere ongunstige kenmerken. Dit kan negatief doorwerken in het opvoedingsklimaat, in de onderwijsambities die ouders voor hun kinderen koesteren, in de mogelijkheid ze te steunen in het onderwijs, en in de sociale en culturele bagage die ouders hun kinderen meegeven.

Dit geldt overigens vooral voor het lageropgeleide autochtone milieu. Onder lageropgeleide Nederlandse allochtonen is de groei van de hogeronderwijsdeelname nog maar redelijk recent begonnen, en deze vertoont momenteel een snelle groei.

Het eenzijdiger worden van de groep lageropgeleiden kan leiden tot een culturele kloof tussen hoog- en laagopgeleiden.

David van Reybrouck verwoordt het als volgt

"Ook groeit momenteel in Vlaanderen en Nederland de kloof tussen hoog- en laagopgeleiden. Aan de ene zijde nippen kosmopolieten aan hun glas Kaapse Chardonnay terwijl ze de lof van de globalisering bezingen, aan de andere zijde luistert de 'getatoeëerde klasse' naar het Nederlandstalige lied en schaart men zich achter nieuwe vormen van nationalisme." Aldus de tekst op de achterzijde van David van Reybroucks Pleidooi voor populisme.

"Hoogopgeleiden," zo schrijft Van Reybrouck, "zijn nauwelijks doordrongen van de cultuurkloof die hen scheidt van laagopgeleiden. Wie een hogere studie heeft volbracht staat anders in het leven, koestert andere idealen, houdt van andere muziek, andere kledij, andere voeding, auto's en vakantiebestemmingen dan wie dat niet heeft gedaan. Hij of zij lijkt wel in een ander land te wonen dan wie enkel de lagere of middelbare school heeft kunnen bezoeken. Ook in Nederland zie je de tweedeling tussen het VPRO-NRC-Radio 4-kamp en het SBS6-Telegraaf-Radio 538-kamp. Er loopt een kloof tussen het algemeen secundair onderwijs en de technische en beroepsscholen. Aan de ene kant... mensen die vertrouwensvol naar de toekomst blikten, jonge multiculturele kosmopolieten die uitkeken naar wat de wereld hun te bieden had. Aan de andere kant... wantrouwen, cynisme, negativisme en xenofobie, ruwweg de normen en waarden die het electoraat van de populistische partijen kenmerken. Die breuk (is) ook weerspiegeld in smaakvoorkeuren op het vlak van muziek, televisie en media. Het gaat hier werkelijk om vrij homogene subculturen die bepalen wie je bent en wat je denkt. In het beoogde debat kan juist de vraag gesteld worden wat ons bindt, waardoor de kloof kan worden verkleind."

Hier ligt een culturele verantwoordelijkheid van hoogopgeleiden voor laagopgeleiden, van het ene deel van de bevolking voor het andere deel in het voorkomen van het ontstaan van een onoverbrugbare kloof. Burgerschap en maatschappelijk verantwoordelijkheidsbesef in het hoger onderwijs kunnen mede in dit perspectief invulling krijgen. Niet neerzien op, maar compassie is toch wel het minste dat van hoger opgeleiden mag worden verwacht.

De basis en daarboven

Er is veel gedaan aan taal en rekenonderwijs in de afgelopen jaren: dat heeft een breed draagvlak in het onderwijs, in de samenleving en in de politiek.

Ik wijs op:

- de referentieniveaus voor taal en rekenen;
- de examinering van taal en rekenen in het mbo;
- de aanscherping van de exameneisen in het vo voor Nederlands, Engels en wiskunde;
- het onderhouden van het geleerde in de hogescholen. Dus ook voor de Hogeschool Windesheim geldt: werkstukken corrigeren en beoordelen op taalfouten bij alle opleidingen.

Onderhoud is ook landelijk nodig. De politiek werkt met korte cycli maar dit soort veranderingen vragen een doorlooptijd van drie kabinetten. Een meerjarenperspectief is van groot belang om de continuïteit vast te houden. De toegesneden

kwaliteitsagenda's voor primair en voortgezet onderwijs met hun nadruk op taal/Nederlands en rekenen/wiskunde verdienen ten minste een extra achtjarig perspectief waar het onderwijsveld houvast aan heeft.

Om het onderwijsveld de mogelijkheid te geven op een systematische manier aan de verbetering van het onderwijs te werken, is continuïteit in de landelijke prioritering van belang.

Naast de basis ook vorming

Onderwijs is meer dan basisvakken, onderwijs omvat naast vakken als aardrijkskunde en installatietechniek ook het facet van vorming. Dat is een facet dat in al onze wetten aan de orde komt.

Kijken we naar het hoger onderwijs dan vraagt de wet aandacht aan de persoonlijke ontplooiing en aan de bevordering van maatschappelijk verantwoordelijkheidsbesef. In het beroepsonderwijs stelt de wet dat het tevens de algemene vorming en de persoonlijke ontplooiing van de deelnemers bevordert en draagt bij tot het maatschappelijk functioneren. De wpo stelt in de preambule dat het basisonderwijs brede vorming van kinderen bevordert.

Al onze wetten omvatten het element vorming, ik citeer uit deze wetten:

- de persoonlijke ontplooiing en aan de bevordering van maatschappelijk verantwoordelijkheidsbesef
- de persoonlijke ontplooiing ten dienste van het maatschappelijk functioneren
- de algemene vorming en de persoonlijke ontplooiing
- de algemene vorming, die al in het basisonderwijs is begonnen
- algemene maatschappelijke voorbereiding en persoonlijke vorming
- mede algemene vorming omvat
- brede vorming van kinderen

Ten behoeve van de Eerste Kamer is de Onderwijsraad bezig een advies op te stellen over vorming in het onderwijs.

De Hogeschool Windesheim kan een begin maken met vorming door een introductievak 'Windesheim' in te voeren voor alle eerstejaarsstudenten.

Een 2-punts introductievak 'Windesheim' voor alle Windesheim-studenten

Het vak gaat over de bijdrage van Windesheim aan Europa:

- lezen van enkele teksten van Geert Groote (1340-1384) en Thomas à Kempis (1380-1472).
- lezen van enkele vergelijkbare teksten.
- kennismaking met de cultuur van Europa in de 14de en 15de eeuw.
- bezoek aan de plekken van Geert Groote en Thomas à Kempis langs de IJssel tussen Zwolle en Deventer.
- Geert Groote verzamelde een groep volgelingen om zich heen, de moderne devoten. Hieruit ontstonden de Zusters- en Broeders des Gemeenen Levens en de Congregatie van Windesheim: een Europese beweging.
- In Deventer ligt onder het Lamme van Deseplein de crypte van Geert Groote. De burgemeester van Deventer onthulde in 2008 een bord op het plein en er werd een luidklok aangeboden bestemd voor het nieuwe informatiecentrum.
- De eerste Geert Groote Dag was op 3 september 2009.

Thomas à Kempis was lid van de beweging van de Moderne Devotie en een volgeling van Geert Groote.

- In 1897 werd een monument voor hem onthuld in de Michaëlkerk in Zwolle.
- Zijn gebeente bevond zich tot 2005 in de Sint-Michaëlskerk in Zwolle. Omdat deze kerk gesloten werd, zijn ze in 2006 overgebracht naar de Basiliek van Onze-Lieve-Vrouwe-Tenhemelopneming in Zwolle.

Kandidaten voor het facet vorming

Wat zou vorming vandaag kunnen inhouden? Welke referentiepunten hebben we daarvoor? *Bildung* is het eerste dat dan opkomt. Bildung is een begrip dat wordt toegeschreven aan de 18de/19de eeuwse Duitse geleerde en diplomaat Wilhelm von Humboldt. Bildung wordt wel vertaald met 'zelfontplooiing'. Bildung wordt onderscheiden van Ausbildung, vorming onderscheiden van opleiding. De Bildung waarnaar Von Humboldt streeft, is een algemene ontplooiing van alle menselijke kwaliteiten. Dus niet alleen de verwerving van algemene kennis maar ook het ontwikkelen van vermogens tot moreel oordelen en kritisch denken. Is een dergelijk vormingsbegrip nog actueel in ons onderwijs?

Een relevante notie uit dit vormingsideaal is het belang van een brede, algemene vorming, waarbij aandacht wordt besteed aan een brede kennisbasis (waaronder kunst en cultuur) en aan morele vorming. Vorming omvat naast de meer cognitieve elementen zoals oefening in analytisch denken, in abstraheren, in debatteren ook maatschappelijke en individuele morele elementen zoals burgerschap, respect voor anderen, deemoed, meedogen.

Als we het Bildungsbegrip opnieuw willen gebruiken dan moeten we wel enkele problemen oplossen zoals de plaats van het beroepsonderwijs ten opzichte van vorming. Is het beroepsonderwijs wel vormend? In de Nederlandse traditie is ook het beroepsonderwijs vormend. Het algemeen voortgezet onderwijs heet niet voor niets zo en heet niet algemeen vormend onderwijs: immers ook het beroepsonderwijs is vormend. Bovendien rekenen we onderhand ook techniek tot de algemene vorming.

Kerdoelen en cultuureducatie

We kunnen ook te rade gaan bij kunst en cultuurinvalshoek. Door leerlingen kennis te laten maken met kunst, cultureel erfgoed en media, leren zij ontdekken wat cultuur betekent voor henzelf en voor de maatschappij. Kunstzinnige oriëntatie in het basisonderwijs en de onderbouw voortgezet onderwijs omvat drie kerndoelen:

- De leerlingen leren beelden, muziek, taal, spel en beweging te gebruiken, om er gevoelens en ervaringen mee uit te drukken en om er mee te communiceren.
- De leerlingen leren op eigen werk en dat van anderen te reflecteren.
- De leerlingen verwerven enige kennis over en krijgen waardering voor aspecten van cultureel erfgoed.

Cultuureducatie gaat niet alleen over de inhoud, kunst en cultuur wordt ook op scholen ingezet om de schoolorganisatie beter te doen functioneren. Cultuur kan leerlingen aan de school binden zodat een hechtere school ontstaat. Voor sommige scholen in instabiele buurten is dat hard nodig. Een veiliger schoolklimaat, een duurzamere samenwerking tussen leerlingen: kunst en cultuur kunnen daar aan bijdragen. Cultuureducatie helpt bij maatschappelijke doelstellingen als de versterking van burgerschap of sociale cohesie. Deze flankerende en maatschappelijke effecten hangen overigens niet exclusief samen met cultuureducatie. Activiteiten en lessen op het gebied van bijvoorbeeld sport, levensbeschouwing of maatschappijleer kunnen vergelijkbare effecten bewerkstelligen. Vooral in scholen met een grote verscheidenheid aan leerlingen wordt kunst ingezet om de cultuur van de school te beïnvloeden, kunst is dan instrumenteel om de school herbergzaam en leerzaam te houden.

Religie als optie

Naast von Humboldt en kunst kan ook religie een aanknopingspunt bieden. Religie kan een reservoir bieden waarin we iets kunnen hervinden wat door allerlei ontwikkelingen min of meer verloren is geraakt. Het gaat dan om een eigentijdser begrip van religie, religie niet als een massief, dik en vast iets, niet meer iets dat alle aspecten van het leven bepaalt. Althans voor de meesten van ons. Religie is, in de optiek van Taylor, steeds meer een optie, en geen automatisme meer is. Het fenomeen religie verandert van gedaante, wordt minder institutioneel en traditioneel, en meer individueel en dynamisch van karakter.

Voor onderwijs blijft religie van belang, onderwijs kan religie en levensbeschouwing als onderdeel van onze samenleving niet negeren en moet dus nadenken over de vraag hoe er mee om te gaan. We hebben in Nederland door het onderscheid tussen openbaar en bijzonder onderwijs en door het onderscheid binnen het openbaar onderwijs tussen actief en passief pluralisme een blijvend debat over deze thema's. Het algemeen belang lijkt vandaag te vereisen dat iedere leerling, juist bij de groeiende religieuze verscheidenheid, zich een adequaat en volledig beeld kan vormen van de religieuze en levensbeschouwelijke tradities. Dat mag worden verwacht van het onderwijs op alle scholen, openbare en bijzondere scholen en ook van traditionele bijzondere scholen. Het gaat in ieder geval om het leggen van een gemeenschappelijke basis in een meer algemene vorming in een pluriforme samenleving: omgaan met verschillen vraagt om tenminste het kennen van die verschillen. En verder om de vraag hoe we op een beschaafde wijze omgaan met belangrijke verschillen die hun grondslag vinden in religieuze en levensbeschouwelijke overtuigingen. Juist in een samenleving van verschillen vraagt de inrichting van het onderwijsbestel voor een actieve aandacht voor het vermogen te verzoenen en te verbinden.

Een zelfbewuster onderwijs

Verwachtingen aan het onderwijs

De afgelopen jaren zijn heel wat maatschappelijke taken op het bordje van de school komen te liggen. Zorg voor veiligheid, het tegengaan van segregatie, het voorkomen van overgewicht maar ook bijvoorbeeld fietsles, kosten van mobieltjes, omgangsvormen, ontbijt en de vraag of de school toezicht kan houden op nachtrust van leerlingen.

In hoeverre – en op welke wijze – een school inspeelt op deze maatschappelijke verwachtingen moet de school zelf bepalen. Dit is afhankelijk van de onderwijsvisie, het leerplan en de mogelijkheden en voorzieningen binnen en buiten de school.

Er is geen dwingend model te definiëren waarin scholen een oplossing voor alle vragen kunnen vinden. De eigen onderwijsvisie en omgeving dienen als uitgangspunt bij het bepalen in welke mate – en hoe – een school omgaat met

maatschappelijke verwachtingen, vertrouwen op de professionaliteit van scholen, laat ze vrij in hun keuze en geef de ruimte om nieuwe taken op te pakken in een bij haar keuze passend tempo.

Scholen worden geacht in grote mate autonoom te zijn en dus in staat zich vanuit een eigen visie sterk te positioneren

en zelf afwegingen te maken ten aanzien van het aanpakken van maatschappelijke taken.

Het verrichten van extra taken op grond van maatschappelijke verwachtingen of het oppakken van opvoedingsproblemen die met de jongere en oudere leerlingen de school binnenkomen, kan soms voorwaardelijk zijn voor het adequaat uitvoeren van de wettelijke taken. Als de extra takenlast te zwaar wordt, moet de school helder positie kiezen en zichzelf op basis van een verantwoorde afweging beperkingen kunnen opleggen. De overheid moet hiervoor de ruimte bieden; de schoolleider als 'poortwachter' speelt bij de positiebepaling een belangrijke rol.

Cultuur en de leraar

Bij dat zelfbewuste hoort ook de rol van de leraar en docent als cultuurdrager en cultuuroverdrager. Het leraarsberoep kan op termijn langs deze weg versterkt worden. Burgerschapsvorming en 'Bildung' zijn belangrijke opdrachten aan het hoger onderwijs. In een 'snelle' wereld waarin oppervlakkigheid soms te dominant is en waarin het opdoen van kennis via audiovisuele media steeds belangrijker wordt, zijn verbreding, verdieping, en het aanbieden van context een steeds belangrijker taak van het hoger onderwijs. Als cultuurdrager vervult de docent een voorbeeldrol door voortdurend te investeren in de eigen ontwikkeling (HBO Raad 2009).

De leraren kunnen, zo lijkt het, een sterker ontwikkeld besef hebben dat ze werken in een culturele traditie, ze zijn niet alleen vakspecialist of begeleider, ze maken onderdeel uit van het verhaal dat Nederland over zichzelf wil vertellen aan nieuwe generaties. De raad heeft daartoe zelf eerder een canon voorgesteld waarin de samenleving aangeeft wat de moeite waard is om door te geven aan en verder op te bouwen met volgende generaties.

Leraren kunnen zich spiegelen aan de canon en bepalen welke onderdelen ze voor hun persoonlijke rekening willen nemen.

Tegelijkertijd worden zij uitgenodigd om aan de verdere ontwikkeling van de canon bij te dragen. De leraren geven op een moderne wijze gestalte aan een culturele taak waarin ook hun voorgangers inspiratie vonden.

De raad heeft later ook gepleit voor een soort canon voor studenten in het hoger onderwijs, dat is straks zo'n 50% van de jongeren, en voorgesteld dat de minister dat idee wil bespreken met de 14 rectores magnifici en de 42 onderwijsportefeuillehouders (rectores) van de hogescholen. Vinden zij het ook van belang om hun studenten, de toekomstige cultuurdragers van het land, een breder kennisfundament mee te geven?

Burgerschap: de leraar-burger

Bij burgerschap maken we meestal een onderscheid tussen maatschappelijk burgerschap en politiek burgerschap, burger in de maatschappij en burger in het staatsbestel. In ons land vallen staat en maatschappij niet samen en zijn er dus twee vormen van burgerschap. Burgerschap is onderdeel van onze wetgeving. En die regeling heeft betrekking op de leerling en de student. Maar burgerschap slaat ook op de leraar. In de eerste plaats slaat burgerschapsvorming op het microniveau van de schoolgemeenschap: eisen aan fatsoenlijk intermenselijk verkeer binnen de school.

Op het microniveau (verhoudingen binnen de school) hebben de onderwijsinstellingen voldoende ruimte om regels en doelstellingen te formuleren en te handhaven. In termen van procedurele wettelijke voorschriften is weinig geregeld. Er zijn alleen de voorschriften dat er in het voortgezet onderwijs een leerlingenstatuut dient te zijn en dat in het beroepsonderwijs en volwasseneneducatie (bve) onderwijsovereenkomsten gesloten moeten worden.

Burgerschapsvorming op het mesoniveau gaat over de maatschappelijke participatie buiten de school. Waar het gaat om het voorbereiden van leerlingen op hun participatie in de maatschappij, volstaan de onderwijswetten en de kerndoelen met een globale aanduiding van de in en door het onderwijs na te streven burgerschapscompetenties en -kennis.

Zou het niet normaal moeten zijn dat een leraar binnen en ook buiten de school laat zien dat hij of zij een burger is van onze samenleving en van ons staatsbestel? Wat te denken van een leraar die welbewust niet gaat wonen in de stad waarin hij lesgeeft om zijn leerlingen en hun ouders niet te hoeven ontmoeten in een verband buiten de school. Een dergelijke opstelling past toch eigenlijk niet bij een volwaardig leraar-burgerschap.

Afsluitend

Alle talenten? Zeker, maar let op:

- deelname hoger onderwijs: in de richting van 50%, maar rendement veel te laag en van de hoger opgeleiden geen dedain naar de lager opgeleiden;
- inhoud: basale vakken onderhouden, maar ook nadenken over vorming en hier in Zwolle over een vak Windesheim;
- zelfbewuster als sector, als school, maar vooral als leraar.